Inhoudsopgave

Woord van dank 5
Inhoudsopgave, tabellen en kaarten 6

Inleiding 9

Deel I: Nederland en de Duitse eenwording

1 Het Duitse nationalisme en Nederland; 1807-1851 23
1.1 Het Duitse nationalisme tot de revolutie van 1848 23
1.2 De revolutie van 1848 34
1.3 Nederlandse reacties op het Duitse nationalisme 39
1.4 De nasleep van de revolutie 44

2 Bismarcks' oplossing 47
2.1 De Duitse eenwording, 1864-1871 47
2.2 Nederlandse reacties op de Duitse eenwording 63

3 De Duitse buitenlandse politiek ten aanzien van Nederland, 1871-1890 67
3.1 Het *Auswärtige Amt* van Bismarck: enkele institutionele aspecten van de Duits-Nederlandse relatie 67
3.2 Het Duitse keizerrijk en Nederland, 1871-1890 75
3.3 De koloniale beweging in Duitsland 83
3.4 Duitsland, Nederland en Zuidelijk Afrika, 1884-1890 84
3.5 Duitsland en Nederlands-Indië tot 1890 88
3.6 Nederland in de schaduw van het keizerrijk, 1871-1890 93

Deel II: Economische verstrengeling

4 De economische relatie tussen Duitsland en Nederland, 1815-1890 99
4.1 Inleiding 99
4.2 Handels- en verkeerspolitieke heroriëntatie, 1815-1851 100
4.3 De economische ontwikkeling van Duitsland en de Nederlandse betrokkenheid 106
4.4 De invloed van Duitsland op de economische ontwikkeling van Nederland 107
4.5 Nederland en het Duitse protectionisme 119
4.6 Politiek en wetenschap en de veranderde perceptie op de economische betrekkingen tussen Duitsland en Nederland 127
4.7 Enkele conclusies 132

5 De economische relatie tussen Duitsland en Nederland, 1890-1914 134
5.1 Inleiding 134
5.2 De groei van de Duitse en Nederlandse industrie 135
5.3 Handel en verkeer tussen Duitsland en Nederland 141
5.4 Enkele gevolgen van de Duitse economische expansie 145
5.5 Nederland en de handelspolitieke ontwikkelingen in het Duitse keizerrijk 162

Deel III: Het Wilhelminische keizerrijk en Nederland (1890-1914)

6 Van Bismarck tot *Weltpolitik* 173
- 6.1 *Der Neue Kurs*, 1890-1894 173
- 6.2 Wilhelm II en Nederland 177
- 6.3 De invloed van Wilhelm II op het regeringsbeleid 184
- 6.4 De doorbraak van de *Weltpolitik* en de rol van het radicale nationalisme, 1894-1897 187

7 De *Weltpolitik*, 1897-1904 198
- 7.1 Inleiding 198
- 7.2 Tirpitz en de Duitse vloot 201
- 7.3 De *Weltpolitik* en de Duitse gemeenschap in Nederland 202
- 7.4 De discussie over de tolunie, 1898-1901 215
- 7.5 Postunie en tolunie, 1901-1903 228
- 7.6 Duitsland, Nederland en de Boerenoorlog, 1899-1902 232
- 7.7 Het optreden van Abraham Kuyper 237

8 De *Weltpolitik* en de Nederlandse koloniën, 1897-1905 249
- 8.1 De speurtocht naar een steunpunt 249
- 8.2 De Duitse economische expansie in Zuidoost-Azië, 1897-1905 259

9 Crisis en isolement, 1904-1909 263
- 9.1 Van de Russisch-Japanse oorlog tot de Eerste Marokko-crisis 263
- 9.2 De reactie van de *Alldeutscher Verband*, 1904-1906 272
- 9.3 De Duitse militaire strategie en Nederland 276
- 9.4 Isolement 283
- 9.5 Bernhard von Bülow en de *Weltpolitik* 289

10 De herinvoering van de Rijntollen, 1903-1914 297
- 10.1 Het debat over het Mittellandkanaal en de Pruisische wet voor de herinvoering van Rijntollen, 1899-1905 297
- 10.2 Nederland en de Duitse discussie over de herinvoering van de Rijntollen, 1905-1911 302
- 10.3 De ontwikkeling van de haven van Emden 313
- 10.4 De campagne om Nederland te overtuigen, 1912-1913 320
- 10.5 Duitsland opent de onderhandelingen 327

11 De grensregeling in het Eems-Dollardgebied 335

12 Duitsland en Nederlands-Indië, 1905-1914 349

13 De betrekkingen tussen Duitsland en Nederland in de periode 1909-1914 362
- 13.1 Inleiding 362
- 13.2 De groeiende spanning in Europa, 1911-1914 364
- 13.3 Van Sarajevo naar Luik 375

Epiloog 383

Zusammenfassung 393
Gebruikte afkortingen 403
Bijlagen 404
Archiefmateriaal 409
Gedrukte bronnen 414
Literatuur 419
Register van namen 429

TABELLEN

tabel 1 Het goederenverkeer van Duitsland richting Nederland en het aandeel van steenkolen, 1873-1893 116
tabel 2 Het goederenverkeer van Nederland richting Duitsland en het aandeel van ijzererts en graan 117
tabel 3 Industriële produktie, 1880-1913 138
tabel 4 Industriële produktie per hoofd van de bevolking, 1880-1913 138
tabel 5 De Duitse export naar Nederland, 1890-1913 142
tabel 6 De Nederlandse export naar Duitsland, 1890-1913 142
tabel 7 De goederenstroom van Duitsland naar Nederland, 1890-1913 143
tabel 8 De goederenstroom van Nederland naar Duitsland, 1890-1913 143
tabel 9 De goederenstroom tussen Duitsland en Nederland, 1890-1913 144

KAARTEN

kaart 1 Duitsland en Nederlands-Indië rond 1900 250
kaart 2 Nederland en het Duitse achterland 315
kaart 3 Eems-Dollard-gebied 336